

Asia: VN/1463/2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

- **A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)**
- **B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)**

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi?

Valinta:

Ei kumpikaan yllä mainituista, perustelu: [A ja B on käsitelty selvityshenkilön raportissa hyvin eri tavoin, mikä vaikeuttaa niiden vertailua ja kannanmuodostusta vaihtoehtoihin lausuntopyynnössä esitetyllä tavalla. Vaihtoehto A rajoittaa yhdistysten ja järjestöjen autonomiaa ja vähentää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta jolloin pitkäjännitteinen kehittäminen ei ole mahdollista. Samalla tulee lisää poliittista ohjausta, mikä on kansalaisjärjestöjen itsehallinnon kannalta lähtökohtaisesti ongelmallista. Vaihtoehdosta puuttuu arviointi, millaisia vaikutuksia sillä olisi toimijoihin ja järjestökenttään. Vaihtoehdossa B puuttuu rakenteellisen kehittämisen ulottuvuus kuten yhteistyön ja kumppanuuksien vahvistaminen. Vaihtoehto B vaikuttaa monin tavoin keskeneräiseltä ja väkisin mukaan otetulta vaihtoehdolta; näin ollen siitä puuttuu myös vaikutusten arviointi. Parhaiten uudistuksen lähtökohdaksi soveltuu malli, jossa painottuu suurempi yleisavustus. Tällä mahdollistettaisiin ketterä toiminnan suuntaaminen, pitkäjännitteinen kehittäminen ja yhdistysten ja järjestöjen autonomiaa. Tämä vähentäisi myös byrokratiaa huomattavasti. Yhden avustuksen malli edistäisi järjestöjen mahdollisuuksia priorisoida ja suunnata toimintaa siten, että se vastaa kohderyhmien tarpeisiin joustavasti ja vaikuttavasti.]

2. Selvityshenkilön raportissa esitetyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia. Teemat liittyvät suomalaisen yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

- **lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen**

- ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen
- mielenterveyden edistäminen
- yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen
- väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä); Käytä kutakin vaihtoehtoa vain kerran seuraavissa kysymyksissä.A) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)B) ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)C) mielenterveyden edistäminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)D) yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)E) Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

-

3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi? Valinta:

Ei, perustelu (ei pakollinen) [Alueellisen ja paikallisen toiminnan tukeminen on tärkeää. Päätösten tekeminen hyvinvointialueiden toimesta varmistaa rahoituksen suuntaamista alueen tarpeiden pohjalta.]

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä?

Teemapohjainen avustusjärjestelmä vaatii paljon valmistelua ja ohjaamista ja tätä kautta resursseja. Jos tähän päädytään, pitää varmistaa järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan vankka osallisuus teemojen määrittelyssä.

5. Muita huomioitane raportista

Selvityksessä järjestöjen rahoituksesta puhutaan vain valtion budjettiin kuuluvana menoeränä. On muistettava, että vielä muutama vuosi sitten järjestöjen rahoitus tuli järjestöjen itsensä rakentaman mallin pohjalta Veikkauksen rahapelitoiminnasta. Tämä järjestelmä haluttiin muuttaa parlamentaarisesti ja järjestöjen rahoitus siirrettiin valtion budjettiin.

Uudistamisen keskiössä tulisi olla järjestöjen toimintakyvyn varmistaminen ja autonomian vahvistaminen. Tällä tavalla kolmas sektori pystyy jatkossakin merkittäväällä tavalla olemaan mukana kansalaisten hyvinvoinnin vahvistamisessa.

Kannatettavaa olisi ns. yhden avustuksen malli, jossa yksi keskeinen avustus (yleisavustus) järjestön perustehtävän toteuttamiseksi. Järjestön toiminnan tulee olla vaikuttavaa ja perustehtävän STEA:n avustuslinjausten mukaisesti. Avustuksen määrän tulee olla riittävä siten, että pitkäjänteinen kehittäminen on mahdollista. Järjestöt tuntevat ja pystyvät parhaiten seuraamaan kohderyhmiensä tarpeita ja reagoimaan niiden ja toimintaympäristön muutoksiin. Avustusjärjestelmän tulisi tukea eikä haitata ketterää reagointia ja kehittämistä. Selvityksessä esitetty vaihtoehto A jäykistäisi järjestöjen toimintaa ja lisäisi lyhytjänteisyyttä ja hallintoa.

KUTP ei yhdy siihen, että järjestöt eivät olisi esittäneet kehittämisehdotuksia. Järjestöjen keskeisin odotus prosessille oli, että siinä käsiteltäisiin laajasti avustusjärjestelmän uudistamista. Sen tulisi palvella paremmin hallinnollisen taakan keventämistä ja tehdä järjestöille mahdollisemmaksi toimintansa suuntaamisen omien jäsentensä ja kohderyhmän kulloistenkin tarpeiden mukaan.

Järjestöjen keskeinen tehtävä on edistää ja valvoa perusoikeuksien toteutumista – tätä selvitys ei huomioi

Järjestöjen toiminnan avustamista ei tulisi supistaa vain kohtaavaan toimintaan, vaan järjestöjen keskeinen perustehtävä on vaikuttaa kohderyhmiensä asemaan ja valvoa heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa toteutumista. Avustettava toiminta ei muutoin myöskään tue riittävästi ihmisten sosiaalista hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta.

Perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuminen ja sen edistäminen Suomessa ei näy selvityksessä millään tavalla. Tämä on kansalaisyhteiskunnassa järjestöjen keskeinen rooli. Pidämme ongelmallisena myös sitä, että vammaisuus tai muutkaan vähemmistöryhmät ja -kysymykset eivät näy selvityksessä millään tavalla.

Lain sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta 3 §:n toinen momentti "Avustettavan toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä perusoikeuksien toteutumista" ei näy raportissa juuri lainkaan. Vuoden 2000 uusi perustuslaki ja vuonna 2016 ratifioitu vammaisten ihmisten oikeuksien yleissopimus, vahvistivat vähemmistöjen,

mukaan lukien vammaiset ihmisten asemaa. Tämän vuoksi on perusteltua, että kyseisten ihmisryhmiä tukevaan toimintaan suunnataan rahoitusta.

Selvityksessä korostuu yksilön vastuu muun muassa osallistumisestaan yhteisöjen toimintaan. Kun kyse on esimerkiksi kehitysvammaisista tai muuten ymmärrykseen ja oppimiseen tukea tarvitsevista ihmisistä, he tarvitsevat muiden ihmisten tukea päästäkseen osaksi yhteisöjä ja voidakseen osallistua. Järjestöt edistävät heidän osallistumismahdollisuuksiaan ja edistävät ja valvovat heidän perusoikeuksiensa toteutumista.

Selvityksessä nostetaan esiin järjestöjen antama oikeudellinen neuvonta, joka on keskeinen ihmisten yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja perusoikeuksien toteutumisen keino. Eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten lakisääteisten palvelujen saamisessa ja oikeuksien toteutumisessa on suuria ongelmia, eikä mikään muu taho tarjoa esimerkiksi vammaispalveluita tarvitseville ihmisille tai heidän perheilleen tällaista tukea. Tällaista neuvontaa ei käytännössä saa hyvinvointialueilta eikä kunnilta, joilta tietojen saaminen palveluvaihtoehtoista vaikutuksineen on ylipäänsä koko ajan vaikeampaa, ja sitä on erittäin huonosti hankittavissa yksityisiltä laki- ja asianajotoimistoilta, joiden palveluihin kohderyhmiemme ihmisillä ja perheillä ei yleensä ole edes varaa. Valtion oikeusaputoimistoilla ei ole resursseja eikä osaamista palvella kaikkia apua tarvitsevia, jos järjestöistä ei enää saisi oikeudellista neuvontaa. Tarvittavien palveluiden saanti ja oikeuksien toteutuminen ovat erittäin tärkeitä tekijöitä esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Neuvontatyön kautta kertyy myös arvokasta kohderyhmien tilanteita ja tarpeita sekä palveluiden saantia ja oikeuksien toteutumista koskevaa käytännön tietoa, jota järjestöt hyödyntävät pyrkiessään vaikuttamaan esimerkiksi lainsäädäntöön. Tällaista tietoa hyödyntämällä voidaan tehdä laadultaan ja vaikuttavuudeltaan parempaa lainsäädäntöä ja politiikkaa.

Luvussa 4.3. mainitaan järjestöt ja avustukset, joissa on päällekkäisyyttä. Kehitysvammajärjestöjen toimintaa on tarkastettu vuosien varrella ja keskustelua teemasta on käyty. Päällekkäisyyksiä on löydetty näissä tarkasteluissa varsin vähän. Kehitysvammajärjestöillä on parhaillaan käynnissä yhteistyömahdollisuuksien kartoitus ja mahdollisten päällekkäisyyksien uudelleenarviointi.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ja SOSTE:n toteuttivat kyselyn, jonka perusteella suurin osa järjestöistä on erittäin valmiita uudistamaan toimintaa. Avustusjärjestelmän tulee kuitenkin tukea, ei haitata tätä uudistamistyötä. Avustustason laskiessa järjestöjen autonomiaa tulee lisätä ja byrokratiaa vähentää ja näin poistaa uudistumisen esteitä.

Suosituksemme sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustustoiminnan uudistamiseen

- Yhden yleisavustuksen malli, joka lisää järjestöjen autonomiaa ja vähentää byrokratiaa.

Kannatamme

Kannatettavia aloitteita selvityksessä on erityisesti byrokratian vähentämisessä (luku 4.4. ja 4.6.):

- Pidempiaikaiset avustuspäätökset
- Tuloksellisuusraportointi harvemmin kuin joka vuosi
- Varainhankinnan toteuttamista myös avustuksen turvin

- Lahjoitusten verovähennyksen ulottaminen kaikkiin sosiaali- ja terveysjärjestöihin

Hartikainen Pirjo

Kehitysvammaisten Uudenmaan Tukipiiri ry - Lausunnon antaja on
Kehitysvammaisten Uudenmaan Tukipiiri ry